

21. GONCHARUK, G. I. (2001) *Odes'ka stratehiya. 1999–2000 roky — Odesa strategy. 1999–2000 years*. Odesa: Astroprint, 2001 (in Ukrainian).
22. TOPCHIEV, O. G. et. al. (1994) *Odessa: gorod-aglomeracija portovo-promishlennij kompleks — Odessa: city agglomeration port and industrial complex*. Odesa: AO «BAHVA» (in Russian).
23. HONCHARUK, G. I. & NAHAYTSEV, O. Yu. (2004) *Istoriografija odes'kykh fabryk i zavodiv — Historiography Odessa factories*. Odesa: Astroprint (in Russian).
24. HONCHARUK, T. G. (2005) *Odes'ke porto-franko: Istoriya. 1819–1859 rr. — Free port Odessa: History. 1819–1859*. Odesa: Astroprint (in Ukrainian).
25. ILNICKIJ, K. A. (ed.) (2012) *Morskaja jenciklopedija Odessy — Maritime Encyclopedia of Odessa*. Odesa: Ports of Ukraine (in Russian).

Надійшла до редакції 17 листопада 2014 р.

УДК 94(477/7):930.25«18/19»

Н. О. Гончарова

**ТЕМА ДВОРЯНСЬКОЇ БЛАГОДІЙНОСТІ У ПРАЦЯХ
ТАВРІЙСЬКОЇ УЧЕНОЇ АРХІВНОЇ КОМІСІЇ**

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
вул. Сухомлинського, 30, Переяслав-Хмельницький, 08401, Україна

Гончарова Наталія Олександрівна, к. і. н., доц., докторант кафедри історії та культури України, e-mail: 76natalis@mail.ru

АНОТАЦІЯ

Досліджено зміст збірників Таврійської ученої архівної комісії — однієї з 39 губернських учених архівних комісій, які існували в Російській імперії. Через аналіз публікацій охарактеризовано форми та напрями роботи Таврійської ученої архівної комісії у справі збереження культурної спадщини в регіоні наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття. Доводиться теза про наявність чималої кількості відомостей про діяльність таврійського дворянства у площині благодійності, наголошується на помітній ролі дворян у роботі комісії.

Методологія даного дослідження ґрунтується на загальнонаукових принципах (історичності, об'єктивності, науковості) та історико-наукових методах (історико-генетичний, історико-типологічний, історико-порівняльний, хронологічний), які дозво-

лили об'єктивно розкрити можливості видання комісії як джерельної основи вивчення історії благодійності в Таврійській губернії.

Висвітлено визначну роль Таврійської ученої архівної комісії, котра виконувала функції місцевого історичного товариства, у розвитку історичного краєзнавства Південної України.

Ключові слова: учена архівна комісія; Таврійська губернія; архів; пожертвування; дворяни.

Н. А. Гончарова

ТЕМА ДВОРЯНСКОЙ БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТИ В ТРУДАХ ТАВРИЧЕСКОЙ УЧЕНОЙ АРХИВНОЙ КОМИССИИ

ГБУЗ «Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»,
ул. Сухомлинского, 30, Переяслав-Хмельницкий, 08401, Украина

Гончарова Наталья Александровна, к. и. н., доц., докторант кафедры истории и культуры Украины, e-mail: 76natalis@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Исследовано содержание сборников Таврической ученой архивной комиссии — одной из 39 губернских ученых архивных комиссий, существовавших в Российской империи. Через анализ публикаций охарактеризованы формы и направления работы Таврической ученой архивной комиссии в деле сохранения культурного наследия в регионе в конце XIX — начале XX века. Доказывается тезис о наличии большого количества сведений о деятельности таврического дворянства в плоскости благотворительности, подчеркивается заметная роль дворян в работе комиссии.

Методология данного исследования основывается на общенаучных принципах (историчности, объективности, научности) и историко-научных методах (историко-генетический, историкотипологический, историко-сравнительный, хронологический), которые позволили объективно раскрыть возможности издания комиссии как документальной основы изучения истории благотворительности в Таврической губернии.

Освещена выдающаяся роль Таврической ученой архивной комиссии, выполнявшей функции местного исторического общества, в развитии исторического краеведения Южной Украины.

Ключевые слова: ученая архивная комиссия; Таврическая губерния; архив; жертвования; дворяне.

N. A. Goncharova

A THEME OF NOBILIARY CHARITY IN THE PROCEEDINGS OF THE TAURIAN SCIENTIFIC ARCHIVAL COMMISSION

State institution of higher education

«Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University»,
30 Sukhomlynsky St., Pereyaslav-Khmelnytsky, 08401, Ukraine

Goncharova Natalya Oleksandrivna, PhD in History, Assistant Professor, Doctoral Student of the Department of history and culture of Ukraine, e-mail: 76natalis@mail.ru

ABSTRACT

The author examines the contents of the Proceedings of Taurian Scientific Archival Commission, one of the 39 provincial scientific archival commissions that existed in the Russian Empire. The description of ways and areas of work of the Taurian Scientific Archival Commission in the preservation of cultural heritage in the region in the late XIX — early XX century is made on the basis of the analysis of the publications. The study proves that there is a large amount of information about the charity activities of the Taurian nobility. The significant role of the nobility in the work of the Commission is emphasized.

The methodology of this study is based on general scientific principles (historicity, objectivity, scientific nature), and historical scientific methods (historical-genetic, historical-typological, historical-comparative, chronological), which made it possible to objectively reveal the opportunities to use the Commission proceedings as a source for the study of the history of philanthropy in the Taurian province.

The paper throws light upon the importance of Taurian Scientific Archival Commission as a local historical society in the development of historical ethnology in Southern Ukraine.

Key words: *Scientific Archival Commission; Taurian Province; archive; donations; nobles.*

У сучасній історичній науці спостерігається зростання інтересу до процесу становлення й розвитку історичного краєзнавства у другій половині XIX — на початку XX ст. Цей період збігається з функціонуванням учених архівних комісій (УАК), діяльність яких є дивовижним за масштабами та розміттям форм дослідницької роботи феноменом колективної наукової творчості. Вони були створені в 39 губернських містах Російської імперії згідно з «Положенням про губернські історичні архіви та учені архівні комісії» (1884). До складу комісій

входили місцеве чиновництво та інтелекція, переважно дворяни за походженням.

Хоча головним завданням УАК був перегляд та відбір архівних матеріалів для постійного зберігання, комісії зуміли реалізувати широкі наукові дослідження; здійснювали значну за обсягом роботу щодо збирання, систематизації та впровадження до наукового обігу різноманітних історичних джерел; створювали архіви, музеї, бібліотеки; проводили археологічні розкопки; займались охороною пам'яток історії та культури, а отже заклали міцний фундамент для розвитку сучасного наукового краєзнавства.

З 39 губернських учених архівних комісій праці у вигляді збірників та окремих видань випускали 29 комісій. Збірники мали назву «Труды», «Известия» або «Действия». У них публікувались історичні документи, нариси, описи та огляди фондів архівів, каталоги, покажчики, путівники, листування, мемуари, а також протоколи засідань й щорічні звіти комісій.

Історії губернських учених архівних комісій присвячено чимало праць. Основні етапи створення Калузького, Пензенського, Саратовського, Смоленського, Тамбовського губернських історичних архівів силами місцевих учених архівних комісій розглядаються у статтях В. Первушкіна [1], Г. Разорьонової [2], С. Солодовникової [3]. У статті М. Штикова проаналізовані праці Тверської УАК, зокрема, з проблем Смутного часу [4]. У науковій розвідці К. Тележняк розкривається значення колекціонування як важливого аспекту діяльності членів Катеринославської ученої архівної комісії [5].

Співробітництво вченого С. Платонова з ученими архівниками комісіями Поволжя, насамперед щодо організації обласних археологічних з'їздів, є предметом вивчення В. Митрофанова [6]. В праці Л. Жиронкіної визначається внесок А. Пупарева у діяльність Орловської УАК [7].

О. Макієнко характеризує взаємодію губернських учених архівних комісій і земств щодо збереження культурної спадщини України [8]. Роль Катеринославської ученої архівної комісії у розвитку історико-краєзнавчих досліджень Південної України визначає М. Кавун [9].

Джерельні можливості видань губернських учених архівних комісій досліджують Є. Андрейчик [10], Л. Циганенко [11] та

ін. Монографія С. Філімонова систематизує результати наукової й організаційної діяльності Таврійської УАК та Таврійського товариства історії, археології і етнографії [12]. Однак, попри достатню кількість наявної наукової літератури, як джерело з історії благодійної діяльності дворянства Південної України збірники губернських учених архівних комісій досліджені недостатньо. Метою статті є проаналізувати комплекс наукових публікацій в «Известиях Таврической ученой архивной комиссии» та визначити джерельний потенціал видання щодо вивчення проявів дворянської благодійності в Таврійській губернії у другій половині XIX — на початку XX ст.

Доцільно нагадати, що за період існування Таврійської УАК, з 1887 до 1920 рр., було випущено 57 томів праць. Проаналізуємо їх зміст з метою визначення наявних відомостей про діяльність таврійського дворянства у площині благодійності.

Неабияку вагу для складання бібліографії з історії дворянської благодійності в регіоні має «Покажчик творів, що стосуються Криму та Таврійської губернії загалом» А. Маркевича. Насамперед, корисним буде систематизований перелік статей тогочасних періодичних видань, брошур з розділів «Народна освіта» та «Громадське життя і діяльність» [13–15].

У виданнях Таврійської УАК за різні роки наводяться дані щодо відкриття всеросійських добровільних підписок або зборів пожертвувань у межах Таврійської губернії, до яких активно долучався й шляхетний стан. Так, у № 5 йдеться про започаткування в 1829 р. добровільної підписки у Таврійській губернії для спорудження пам'ятника на руїнах давнього Херсонеса Таврійського, котра була продовжена в 1848 р. [16, с. 7–8]. До речі, за рішенням імператора зібраний капітал було вирішено витратити на будівництво інвалідного будинку та храму св. Володимира у м. Севастополі [16, с. 10]. У 1845–1846 р. збирались пожертвування на зведення соборної церкви у м. Бердянську [17, с. 101]. Члени Таврійської УАК відгукнулись і на прохання Симбірської УАК взяти участь у благодійній акції з метою збору коштів на спорудження в м. Симбірську пам'ятника І. Гончарову до річниці з дня народження письменника. Крім особистих внесків, комісією було вирішено розповсюдити підписку серед населення Таврійської губернії [18, с. 126].

Цінні відомості про діяльність дворянських опік містить «Опис справ Таврійського історичного архіву» А. Сеницького. Наприклад, справа Феодосійської дворянської опіки про незаконне заволодіння іноземцем Фабром нерухомим майном неповнолітніх спадкоємців мурзи Шагінгірея (1789) [19, с. 104–105]; записка Таврійської палати цивільного суду з відомостями про сирітські маетки, що перебували у віданні Симферопольської, Феодосійської, Перекопської та Мелітопольської дворянських опік у 1827 р. [20, с. 104]; виписки з журналів Симферопольського та Ялтинського окружних судів у частині дворянської опіки за 1840 р. [21, с. 120]; рапорт Дніпровської дворянської опіки від 1858 р. про взяття в опіку маетку померлого штабс-ротмістра О. Нестроева [21, с. 122–123]; справа про прийняття у відання Перекопської дворянської опіки рухомого та нерухомого майна померлого дворянина М. Скірмунта (1887) [13, с. 278]; справа Феодосійської дворянської опіки з описом рухомого і нерухомого майна поручика Д. Карачона [22, с. 100] та ін.

На засіданнях Таврійської УАК обов'язково розглядалися справи, котрі були визнані такими, що «заслужують на зберігання». Серед них чимало стосуються теми нашого дослідження, як-от: справа про взяття в опіку маетку поміщиці Вишеславцевої через жорстоке поводження з селянами, датована 1850 р. [17, с. 123]; справа про передання в опіку маетку підполковника Ярового-Равського через знуцання над селянами та ін. [22, с. 103].

У протоколах засідань Таврійської УАК систематично повідомлялось про надходження до музею Комісії цінних експонатів, жертвованих дворянами. Для прикладу, граф Бобринський офірував срібні та мідні монети, здобуті ним під час археологічних розкопок в м. Ялті (1891); графиня А. Монжене в 1892 р. подарувала стародавню залізну кольчугу, глиняну намистину й татарський золотий футляр («касиде»), знайдені в її маєтках Аратук і Джалман Симферопольського повіту [23, с. 123; 21, с. 132; 24, с. 130]. У 1894 р. вже згаданий граф Бобринський пожертвував для музею Комісії знайдені в Гурзуфі обручку, пряжку, уламки стародавніх амфор [22, с. 139–140]. В 1897 р. дворянка Є. Стевен офірувала 73 скляні намистини, знайдені в її маєтку в Судаку [25, с. 171].

Серед літератури, жертвованої представниками вищого стану для бібліотеки Таврійської УАК, трапляється чимало видань дворянської проблематики. Зокрема, від Л. Савелова «Материалы для истории рода дворян Савеловых в 2 т.», «Памятка рода дворян Савеловых», «Библиографический указатель по истории, геральдике и родословию российского дворянства», «Донские дворянские роды» [26, с. 72]; від Батира мурзи Ширинського «Правила для отыскивающих дворянское происхождение» [27, с. 95]; від графині П. Уварової «Каталог собрания древностей графа А. Уварова», «Материалы для генеалогии дворянства Ярославской губернии» [28, с. 114] та ін. Дворяни нерідко не лише дарували бібліотеці Таврійської ученої архівної комісії власні сімейні архіви, але й давали дозвіл на їх вивчення. Так, в 1889 р. Таврійській УАК на розгляд був переданий архів колишнього Таврійського губернського предводителя дворянства, генерал-майора В. Попова [14, с. 196].

Активно поповнювали музей та бібліотеку Комісії її члени. Зокрема, відділ музею «Старожитності Симферополя (Неаполіса)» складався виключно з пожертвувань голови УАК О. Стевена [29, с. 128]. Основою для організації в бібліотеці Комісії Особливого відділу творів з історії Таврійської губернії стало пожертвування в 1895 р. товариша голови Таврійської УАК М. Султан-Крим-Гірея 739 назв книг, брошур, карт та ін. [30, с. 153]. У 1901 р. член УАК О. Бертъе-Делагард офірував для музею 14 рідкісних книг з історії Криму [31, с. 79]. Наступного року член Комісії О. Дьяконов передав до бібліотеки 101 книгу, серед яких значна кількість статутів та звітів благодійних товариств, брошур з історії піклувальних установ, котрі діяли на території Криму [26, с. 53–56]. 22 стародавні монети передав до фондів музею Комісії у 1906 р. О. Бертъе-Делагард [32, с. 141].

В історичних розвідках, підготовлених членами Таврійської УАК, зустрічаються важливі факти щодо дворян-благодійників в Таврійській губернії. Так, Л. Коллі розповідає про дійсного статського радника Г. Кушнікова, який у 1835 р. пожертвував 300 тис. карб. асигнаціями для заснування в м. Феодосії інституту шляхетних дівчат [33, с. 14].

Праця А. Маркевича присвячена Таврійській губернії у роки Кримської війни та написана на архівних матеріалах.

Автор наводить конкретні приклади допомоги армії місцевими дворянами, котра виявлялась у наступних діях: частування військ; грошові пожертви на потреби армії; продуктова допомога (хліб, сухарі, м'ясо, риба, чай, цукор, овочі, вино, горілка); виділення сіна, соломи, ячменя, вівса, підвод, рогатої худоби, овець тощо; заготовлення дворянками бинтів, корпії й компресів; розміщення поранених у маєтках, будівлях шляхетних пансіонів і дворянських зборів тощо [34]. Доречно згадати ще одне дослідження А. Маркевича — історичний нарис до сторіччя Вітчизняної війни. Залучення архівних джерел дозволило науковцю висвітлити ситуацію в Таврійській губернії у зазначений період. Значна кількість наведених даних підтверджує надання місцевим дворянством різноманітної підтримки для армії: пожертвування грошима, хлібом, худобою, кіньми, зброєю; комплектування народних ополчень та утримування їх власним коштом і т. п. [35]. Листування управителя маєтку Сабли Симферопольського повіту Я. Дахнова та його господаря, поміщика П. Давидова висвітлює основні форми благодійницької діяльності дворян у роки Східної війни: розміщення у власних будинках поранених, виділення для них продуктів, сіна для коней тощо [29, с. 120–122].

Таким чином, матеріали Таврійської ученої архівної комісії є важливим джерелом з історії благодійної діяльності шляхетного стану на території відповідної губернії в другій половині XIX — на початку XX ст. Охоплення різних аспектів благодійництва, значний масив фактичних даних про дворян-благодійників дозволяють долучити видання губернських учених архівних комісій до переліку важливих джерел з даної проблематики.

Література та джерела

1. Первушкин В. И. Исторические архивы при Тамбовской, Саратовской и Пензенской губернских ученых архивных комиссиях / В. И. Первушкин // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. — 2008. — № 62. — С. 163–168.
2. Разоренова Г. В. Деятельность Калужской ученой архивной комиссии по формированию губернского исторического архива (1891–1917 гг.) / Разоренова Г. В. // Отечественные архивы. — 2010. — № 6. — С. 10–18.

3. Солодовникова С. Л. Деятельность Смоленской губернской ученой архивной комиссии. 1908–1918 гг. / С. Л. Солодовникова // Вестник архивиста. — 2008. — № 2. — С. 121–133.
4. Штыков Н. В. Верхневолжье в эпоху смуты в трудах деятелей Тверской ученой архивной комиссии / Н. В. Штыков // Труды исторического факультета Санкт-Петербургского университета. — 2012. — № 10. — С. 323–328.
5. Тележняк К. О. Катеринославська вчена архівна комісія та колекції писемних пам'яток / К. О. Тележняк // Грані. — 2014. — № 3 (107). — С. 120–125.
6. Митрофанов В. В. Сотрудничество С. Ф. Платонова с губернскими учеными архивными комиссиями / В. В. Митрофанов // Новый исторический вестник. — 2008. — № 1 (17). — С. 76–83; Митрофанов В. В. О сотрудничестве С. Ф. Платонова с губернскими учеными архивными комиссиями в организации областных археологических съездов / В. В. Митрофанов // Клио. — 2011. — № 7. — С. 128–135.
7. Жиронкина Л. Н. Аркадий Гаврилович Пупарев как деятель Орловской ученой архивной комиссии / Л. Н. Жиронкина // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. — 2009. — № 6 (74). — С. 349–352.
8. Макієнко О. А. Взаємодія земств і губернських учених архівних комісій у збереженні культурної спадщини України (кінець XIX — початок XX ст.) / О. А. Макієнко // Чорноморський літопис. — 2011. — Вип. 3. — С. 32–35.
9. Кавун М. Внесок Катеринославської губернської вченої архівної комісії у розвиток історико-краєзнавчих досліджень Південної України / М. Кавун // Краєзнавство. — 2013. — № 3. — С. 13–19.
10. Андрейчик Е. В. Материалы Витебской ученой архивной комиссии как источник по изучению краеведческого движения на территории Витебской губернии / Е. В. Андрейчик // Ключевые аспекты научной деятельности: сб. трудов научно-практ. конф. Серия: История. — 2014. — № 2 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2014/Istoria/
11. Циганенко Л. Ф. «Літопис Катеринославської вченої архівної комісії» як джерело з історії катеринославського дворянства / Л. Ф. Циганенко // Інтелегенція і влада: громадсько-політ. наук. зб. — Одеса: Астропринт, 2012. — Вип. 26. — С. 175–185.
12. Филимонов С. Б. Хранители исторической памяти Крыма: О наследии Таврической ученой архивной комиссии и Таврического общества истории, археологии и этнографии (1887–1931 гг.) / С. Б. Филимонов. — Симферополь: Издательский дом «ЧерноморПресс», 2004. — 316 с.
13. Маркевич А. Опыт указателя сочинений, касающихся Крыма и Таврической губернии вообще // Известия Таврической ученой архивной комиссии (далі ИТУАК) / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1894. — № 20. — 395 с.

14. Маркевич А. Опыт указателя книг и статей, касающихся Крыма и Таврической губернии вообще // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Спиро, 1898. — № 28. — 216 с.
15. Маркевич А. Опыт указателя книг и статей, касающихся Крыма и Таврической губернии вообще // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Таврическая губ. тип., 1902. — № 32-33-166 с.
16. К истории Херсонеса Таврического. В память девятистолетия крещения Руси. 988-1888 // ИТУАК / Под ред. Ф. Лашкова. — Симферополь: Печатня М. Карского, 1888. — № 5. — 134 с.
17. Сеницкий А. Описание дел Таврического исторического архива // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1892. — № 15. — 130 с.
18. Протоколы заседаний Таврической УАК // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Пар. тип. Таврического губ. земства, 1911. — № 45. — 132 с.
19. Сеницкий А. Описание дел Таврического исторического архива // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. газеты «Крым», 1891. — № 12. — 119 с.
20. Сеницкий А. Описание дел Таврического исторического архива // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1891. — № 14. — 140 с.
21. Сеницкий А. Описание дел Таврического исторического архива // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1892. — № 17. — 134 с.
22. Сеницкий А. Описание дел Таврического исторического архива // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1894. — № 21. — 140 с.
23. Протоколы заседаний Таврической УАК // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1892. — № 16. — 132 с.
24. Протоколы заседаний Таврической УАК // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1893. — № 19. — 137 с.
25. Протоколы заседаний Таврической УАК // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Таврическая губ. тип., 1897. — № 26. — 176 с.
26. Протоколы заседаний Таврической УАК // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Таврическая губ. тип., 1902. — № 34. — 126 с.
27. Протоколы заседаний Таврической УАК // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Таврическая губ. тип., 1905. — № 38. — 103 с.
28. Отчет о деятельности Таврической УАК за 1906 г. // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Таврическая губ. тип., 1907. — № 40. — 115 с.

29. Отчет о деятельности Таврической УАК за 1894 г. // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1895. — № 22. — 133 с.
30. Отчет о деятельности Таврической УАК за 1895 г. // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1896. — № 24. — 163 с.
31. Протоколы заседаний Таврической УАК // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. правления, 1901. — № 31. — 104 с.
32. Протоколы заседаний Таврической УАК // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Таврическая губ. тип., 1906. — № 39. — 145 с.
33. Колли Л. О судьбе некоторых исторических зданий в Старом Крыму и Феодосии // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Таврическая губ. тип., 1903. — № 35. — 67 с.
34. Маркевич А. Таврическая губерния во время Крымской войны. По архивным материалам // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. земства, 1905. — № 37. — 260 с.
35. Маркевич А. К столетию Отечественной войны. Таврическая губерния в связи с эпохой. Исторический очерк (по архивным материалам) // ИТУАК / Под ред. А. Маркевича. — Симферополь: Тип. Таврического губ. земства, 1913. — № 49. — 280 с.

REFERENCES

1. PERVUSHKIN, V. I. (2008) Istoricheskie arhivy pri Tambovskoj, Saratovskoj i Penzenskoj gubernskih uchenyh arhivnyh komissijah — Historical archives at Tambov, Saratov and Penza provincial scientists archive commissions. *Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogičeskogo universiteta im. A. I. Gercena — Proceedings of the Russian State Pedagogical University the name of A. I. Herzen*. 62. p. 163–168 (in Russian).
2. RAZORENOVA, G. V. (2010) Dejatel'nost' Kaluzhskoj uchenoj arhivnoj komissii po formirovaniju gubernskogo istoričeskogo arhiva (1891–1917 gg.) — Activities of Kaluzh's Scientific Archive Commission to form a provincial historic archive (1891–1917). *Otechestvennye arhivy — Homeland's archives*. 6. p. 10–18 (in Russian).
3. SOLODOVNIKOVA, S. L. (2008) Dejatel'nost' Smolenskoj gubernskoj uchenoj arhivnoj komissii. 1908–1918 gg. — Activities of Smolensk's province scientific archival commission. 1908–1918. *Vestnik arhivista — Announcer of activist*. 2. p. 121–133 (in Russian).
4. SHTYKOV, N. V. (2012) Verhnevolzh'e v jepohu smuty v trudah dejatelej Tverskoj uchenoj arhivnoj komissii — Overhead of Volga in the epoch of strife in labours of figures of Tver's Scientific Archive Commission. *Trudy istoričeskogo fakul'teta Sankt-Peterburgskogo universiteta — Proceedings of historical faculty of St. Petersburg University*. 10. p. 323–328 (in Russian).

5. TELEZHNYAK, K. O. (2014) Katery'noslavs'ka vchena arxivna komisiya ta kolekciyi py'semny'x pam'yatok — Ekaterinoslavsk's Scientific Archive Commission and the collection of written records, *Grani — Edges*. 3 (107). p. 120–125 (in Ukrainian).
6. MITROFANOV, V. V. (2008) Sotrudnichestvo S. F. Platonova s gubernskimi uchenymi arhivnymi komissijami — Cooperation of S. F. Platonov with Provincial Scientific Archive Commission. *Novyj istoricheskij vestnik — New Historical Journal*. 1 (17). p. 76–83. (in Russian); MITROFANOV, V. V. (2011) O sotrudnichestve S. F. Platonova s gubernskimi uchenymi arhivnymi komissijami v organizacii oblastnyh arheologicheskikh s'ezdov — Cooperation of S. F. Platonov with Provincial Scientific Archive Commission in the organization of regional archaeological congresses. *Klio — Clio*. 7. p. 128–135 (in Russian).
7. ZHIRONKINA, L. N. (2009) Arkadij Gavrilovich Puparev kak dejatel' Orlovskoj uchenoj arhivnoj komissii — Arkady Gavrilovic Pouparev as figure of Orel's Scientific Archive Commission. *Vestnik Tambovskogo universiteta. Serija: Gumanitarnye nauki — Announcer of Tambov's University. Series: Humanities*. 6 (74). p. 349–352 (in Russian).
8. MAKIYENKO, O. A. (2011) Vzayemodiya zemstv i guberns'ky'x ucheny'x arxivny'x komisij u zberezheni kul'turnoyi spadshhy'ny' Ukrayiny' (kinez' XIX — pochatok XX st.) — Interaction of the zemstves and Provincial Archival Commissions Scientists in preserving the cultural heritage of Ukraine (late XIX — early XX c.). *Chornomors'ky'j litopy's — Black Sea chronicle*. 3. p. 32–35 (in Ukrainian).
9. KAVUN, M. (2013) Vnesok Katery'noslavs'koyi guberns'koyi vchenoyi arxivnoyi komisii u rozvy'tok istory'ko-krayeznavchy'x doslidzhen' Pivdennoyi Ukrayiny' — Contribution of Katerynoslav's provincial Scientific Archive Commission in the development of local historical research in South Ukraine. *Krayeznavstvo — Studies*. 3. p. 13–19 (in Ukrainian).
10. ANDREJCHIK, E. V. (2014) Materialy Vitebskoj uchenoj arhivnoj komissii kak istochnik po izucheniju kraevedcheskogo dvizhenija na territorii Vitebskoj gubernii — Materials of Vitebsk's Scientific Archive Commission as a source for the study of local history movement in the Vitebsk province. *Kljuchevye aspekty nauchnoj dejatel'nosti: sb. trudov nauchno-prakt. konf. Serija: Istorija — Key aspects of research: col. proceedings of the scientific-practical conference. Series: History*. 2. Available from: http://www.rusnauka.com/2_KAND_2014/Istoria/ (in Russian).
11. CYGANENKO, L. F. (2012) «Litopy's Katery'noslavs'koyi vchenoyi arxivnoyi komisii» yak dzherelo z istoriyi katery'noslavs'kogo dvo-ryanstva — «Chronicle of Katerynoslavsk's Scientific Archive Commission» as the source on the history of Ekaterinoslavsk's nobility, *Inteligenciya i vlada: gromads'ko-polit. nauk. zb. — Intellectuals and power: public-pol. s. col*. 26. p. 175–185 (in Ukrainian).

12. FILIMONOV, S. B. (2004) *Hraniteli istoricheskoy pamjati Kryma: O nasledii Tavricheskoy uchenoj arhivnoj komissii i Tavricheskogo obshhestva istorii, arheologii i jetnografii (1887-1931 gg.) — Keepers of the historical memory of the Crimea: About heritage of Taurian's Scientific Archive Commission and the Taurian's company history, archaeology and ethnography (1887-1931)*. Simferopol: Publishing House «ChernomorPress» (in Russian).
13. MARKEVICH, A. (1894) Opyt ukazatelja sochinenij, kasajushhihsja Kryma i Tavricheskoy gubernii voobshhe — Experience of index of the books and articles relating to the Crimea, and Taurian's province generally. *Izvestija Tavricheskoy uchenoj arhivnoj komissii (dali ITUAK)* — *News Taurian Scientific Archive Commission (NTSAC)*. 20. — 395 p. (in Russian).
14. MARKEVICH, A. (1898) Opyt ukazatelja knjig i statej, kasajushhihsja Kryma i Tavricheskoy gubernii voobshhe — Experience of index of the books and articles relating to the Crimea, and Taurian's province generally. *ITUAK — NTSAC*. 28. 216 p. (in Russian).
15. MARKEVICH, A. (1902) Opyt ukazatelja knjig i statej, kasajushhihsja Kryma i Tavricheskoy gubernii voobshhe — Experience index of books and articles relating to the Crimea, and Taurian's province generally. *ITUAK — NTSAC*. 32-33 (in Russian).
16. LASHKOV, F. (1888) K istorii Hersonesa Tavricheskogo. V pamjat' devjatisotletija kreshhenija Rusi. 988-1888 — On the history of Taurian's Chersoneses. In memory of nine-hundredth anniversary of christening of Rus. 988-1888. *ITUAK — NTSAC*. 5 (in Russian).
17. SENICKIJ, A. (1892) Opisanie del Tavricheskogo istoricheskogo arhiva — Description of the papers of Taurian's historical archive. *ITUAK — NTSAC*. 15 (in Russian).
18. Protokoly zasedanij Tavricheskoy UAK (1911) — Protocols of meetings of Taurian's SAC. *ITUAK — NTSAC*. 45 (in Russian).
19. SENICKIJ, A. (1891) Opisanie del Tavricheskogo istoricheskogo arhiva — Description of the papers of Taurian's historical archive. *ITUAK — NTSAC*. 12 (in Russian).
20. SENICKIJ, A. (1891) Opisanie del Tavricheskogo istoricheskogo arhiva — Description of the papers of Taurian's historical archive. *ITUAK — NTSAC*. 14 (in Russian).
21. SENICKIJ, A. (1892) Opisanie del Tavricheskogo istoricheskogo arhiva — Description of the papers of Taurian's historical archive. *ITUAK — NTSAC*. 17 (in Russian).
22. SENICKIJ, A. (1894) Opisanie del Tavricheskogo istoricheskogo arhiva — Description of the papers of Taurian's historical archive. *ITUAK — NTSAC*. 21 (in Russian).
23. Protokoly zasedanij Tavricheskoy UAK (1892) — Protocols of meetings of Taurian's SAC. *ITUAK — NTSAC*. 16. 1 (in Russian).
24. Protokoly zasedanij Tavricheskoy UAK (1893) — Protocols of meetings of Taurian's SAC. *ITUAK — NTSAC*. 19 (in Russian).

25. Protokoly zasedanij Tavricheskoj UAK (1897) — Protocols of meetings of Taurian's SAC. *ITUAK — NTSAC*. 26 (in Russian).
26. Protokoly zasedanij Tavricheskoj UAK (1902) — Protocols of meetings of Taurian's SAC. *ITUAK — NTSAC*. 34 (in Russian).
27. Protokoly zasedanij Tavricheskoj UAK (1905) — Protocols of meetings of Taurian's SAC. *ITUAK — NTSAC*. 38 (in Russian).
28. Otchet o dejatel'nosti Tavricheskoj UAK za 1906 g. (1907) — Report on the activities of Taurian's SAC for 1906. *ITUAK — NTSAC*. 40 (in Russian).
29. Otchet o dejatel'nosti Tavricheskoj UAK za 1894 g. (1895) — Report on the activities of Taurian's SAC for 1894. *ITUAK — NTSAC*. 22 (in Russian).
30. Otchet o dejatel'nosti Tavricheskoj UAK za 1895 g. (1896) — Report on the activities of Taurian's SAC for 1895. *ITUAK — NTSAC*. 24 (in Russian).
31. Protokoly zasedanij Tavricheskoj UAK (1901) — Protocols of meetings of Taurian's SAC. *ITUAK — NTSAC*. 31 (in Russian).
32. Protokoly zasedanij Tavricheskoj UAK (1906) — Protocols of meetings of Taurian's SAC. *ITUAK — NTSAC*. 39 (in Russian).
33. KOLLI, L. (1903) O sud'be nekotoryh istoricheskikh zdanij v Starom Krymu i Feodosii — The fate of some of the historic buildings in the Old Crimea, and Theodosia. *ITUAK — NTSAC*. 35 (in Russian).
34. MARKEVICH, A. (1905) Tavricheskaja gubernija vo vremja Krymskoj vojny. Po arhivnym materialam — Taurian province during the Crimean War. On archival materials. *ITUAK — NTSAC*. 37 (in Russian).
35. MARKEVICH, A. (1913) K stoletiju Otechestvennoj vojny. Tavricheskaja gubernija v svjazi s jepohoj. Istoricheskij ocherk (po arhivnym materialam) — To the centenary of World War II. Taurian province in connection with an epoch. Historical essay (on archived materials). *ITUAK — NTSAC*. 49 (in Russian).

Надійшла до редакції 16 жовтня 2014 р.